

Кыскача мазмуну

Кыял Сааданбек кызы

Магистратура, педагогика тармагы

Жетекчиси: п.и.к. доц. Акматалы Алимбеков

Апрель 2009, 107 бет

Кыргыз этнодидактикасынын негизги булактары жана тармактары

Кыргыздар – акыл менен билимге өзгөчө маани берген түрк элдеринин бири. Улуу «Манас» эпосу башында турган көптөгөн эпикалык поэмаларда, арымдуу акындар поэзиясында, түркүн лирикалык ырларда, жомоктордо, легендаларда, мифтерде, уламыштарда, учкул сөздөрдө, макал-лакаптарда ж.б. ата-бабаларыбыздан мурасталган рухий байлыктарда азыркы муундар үчүн акыл менен билимдин адам турмушундагы ордун ар тараптуу түшүнүүгө, алардын билимге болгон дитин, кунтун ойготууга омок болуучу осуяттар, азыркы билим берүүнүн мазмунун байытууга негиз болуучу эмпирикалык таанымдык маалыматтар арбын.

Диссертация киришүүдөн, үч бөлүмдөн, корутундудан жана колдонулган адабияттардын тизмесинен турат. Киришүүдө теманын актуалдуулугу, изилдөөнүн максаты жана милдети аныкталып, теманын изилдениш деңгээли жана булактык негизи талданган. Булактар тууралуу сөз кылганда кыргыз эли жана анын маданиятынын тарыхы боюнча чет элдик жана ата-мекендик илимпоздордун эмгектери (С.М. Абрамзон, Ч.Ч. Валиханов, З. Мамытбеков, И. Молдобаев, В.В. Радлов, Б. Юнусалиев, К. Байбосунов, М. Айтбаев, Т. Чоротегин); тарбиялоодогу элдүүлүк принциби, элдик тарбия тууралуу педагогика илим классиктеринин негизги идеялары (Я. Коменский, И.Г. Песталоцци, А. Дистервег, Н.К. Крупская, В.А. Сухомлинский, Л.Н. Толстой, К.Д. Ушинский ж.б.); азыркы таалим-тарбия процессин этнопедагогика айдыңынан аңдоо концепциялары (Г.Н. Волков, А.Э. Измайлов, Я.И. Ханбииков, Е.Л. Христова ж.б.); этнодидактикалык изилдөөлөрдүн натыйжалары (А. Алимбеков, М. Стельмахович, И. Ялалов); инсанды коом мүчөлүгүнө даярдоо (социалдаштыруу) концепциялары (А.В. Беляев, Л.П. Буева, А.С. Гаязов, Р.Г. Гурова, И.С. Коң, А.В. Мудрик, А.В. Петровский, Г.Н. Филонов) ж.б. булактар колдонулган.

Диссертациянын I бөлүмүндө этнодидактика этнопедагогиканын курамдык бөлүгү катары аныкталып, «этнопедагогика», «элдик педагогика» түшүнүктөрүнө жалпы мүнөздөмө берилген, ошондой эле этнодидактика илиминин өнүгүш эволюциясы, бул илим тармагындагы изилдөөлөр жөнүндө кеңири маалыматтар берилген.

Диссертациялык иштин II бөлүмү кыргыз элинин салттуу билимдеринин булактарын изилдөө жана үйрөнүүгө арналып, анда кыргыздардын фольклордук чыгармаларынын, элдик оюндарынын, байыркы жана орто кылымдагы орток түрк жазма булактарынын, Ч. Айтматовдун педагогикалык ойлорго бай эмгектеринин этнодидактикалык билимдери изилденген.

Диссертациялык иштин III бөлүмү кыргыз элинин эмпирикалык билимдеринин негизги тармактары деп аталып, анда кыргыз элинин көп кылымдан бери сактап келген эмпирикалык билимдери (астрономиялык, астрологиялык, медициналык, географиялык, математикалык, тарыхый, экологиялык ж.б.) жөнүндө жалпы маалымат берилген.

Коругундуда кыргыз элинин этнодидактикасынын өнүгүшүнүн өзгөчөлүктөрү жана алардын дүйнөлүк педагогикалык ойлорду байыткан тарбиянын баалуу идеяларын жана тажрыйбаларын камтыгандыгы, изилдениши жана колдонулушу, дегеле билим берүү системасынын мазмунунун жана методдорунун өркүндөтүүнүн негизги өбөлгөлөрүнүн бири экендиги көрсөтүлгөн.

Ачык сөздөр: этнопедагогика, элдик педагогика, этнодидактика, эмпирикалык билимдер.

ÖZ

Kıyal SAADANBEK KIZI

Yüksek Lisans, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Akmatalı ALİMBEKOV

Nisan 2009, 107 sayfa

KIRGIZ ETHNO-DİDACTİCS'İNİN TEMEL KAYNAKLARI ve ALANLARI

Kırgızlar, akıl ve eğitime büyük önem veren Türk halklarından biridir. Büyük Manas destanı başta olmak üzere birçok epik eserlerde, nazmıda, çeşitli lirik şiirlerde, masallarda, efsanelerde, mitolojide, atasözlerinde v.b. atalarımızdan miras edilmiş olan ruhî değerlerde akıl ve eğitimin insan hayatındaki önemini günümüz nesillerinin her yönden anlamalarını sağlayan, eğitime dikkatini, ilgisini uyandıran öğütler, günümüz eğitim sisteminin içeriğini zenginleştiren ampirik bilgiler çoktur.

Tez çalışması giriş, üç bolum, sonuç ve kaynakça listesinden oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmanın güncelliği, amacı ve hedefleri belirlenerek, konunun işleniş seviyesi ve araştırma kaynakları analiz edilmiştir. Araştırma kaynakları olarak Kırgız halkı ve kültürünün tarihi konusunda araştırma yapan yabancı ve yerli bilim adamlarının eserleri (S.M. Abramzon, Ç.Ç. Valihanov, Z. Mamitbekov, İ. Moldobayev, V.V. Radlov, B. Yunusaliyev, K. Baybosunov, M.A. Aytbayev, T. Çorotegin); eğitimdeki halkçılık ilkesi, halk eğitimi konusundaki klasik eğitim bilimcilerinin düşünceleri (Y. Komenski, İ.G. Pestalozzi, A. Diesterweg, N.K. Krupskaya, V.A. Suhomlinski, L.N. Tolstoy, K.D. Ushinski v.s.); etnopedagojinin ışığında günümüz eğitim sürecini anlama kavramları (G.N. Volkov, A.E. İzmailov, Y.İ. Hanbikov, E.L. Hristova v.s.); etno-didaktik üzerinde yapılan araştırmaların sonuçları (A. Alimbekov, M. Stelmahovich, İ. Yalalov); insanı toplum üyeliğine hazırlama (sosyalleştirme) kavramları (A.V. Belyayev, L.P. Buyeva, A.S. Gayazov, R.G. Gurova, İ.S. Kon, A.V. Mudrik, A.V. Petrovski, G.N. Filonov) v.b. kaynaklar kullanılmıştır.

Tezin I bölümünde etno-didaktik etnopedagojinin parçası olarak açıklanarak, «etnopedagoji», «halk pedagojisi» kavramları açıklanmış, bunun yanı sıra etno-didaktik

kavramının ortaya çıkması ve gelişmesi hakkında bilgiler verilmiş, konuyla ilgili yapılan önceki çalışmalar hakkında genel bilgiler sunulmuştur.

Tezin II bölümünde Kırgız halk eğitim geleneklerinin kaynakları araştırılarak, Kırgızların folklor eserlerinde, halk oyunlarında, eski ve ortaçağ Türk yazıtlarında, C. Aytmatov'un pedagojik düşüncelerle dolu eserlerinde yansıtılan etno-didaktik bilgileri ele alınmıştır.

Tezin III bölümü Kırgız halkının ampirik bilgileri (halk takvimi, gök bilimi, halk tıbbı, halk coğrafisi, halk matematiğı, halk tarihi, halk ekolojisi v.b.) üzerinde durularak, genel bilgiler verilmiştir.

Sonuç kısmında Kırgız halkının etno-didaktik gelişiminin özellikleri açıklanarak, bu özelliklerin eğitim sistemi içeriğinin ve yöntemlerinin geliştirilmesinde kullanılış seviyesi ve önemi incelenmiştir. Dünya pedagoji düşüncelerini geliştiren değerli eğitim fikirlerini ve tecrübesini içerdiği de gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: etnopedagoji, ethno-didactics, halk eğitimi, ampirik bilgiler.

ABSTRACT

Kyial SAADANBEK KYZY

Pedagogic Studies

Thesis Advisor:

Assoc. Prof. Akmataly ALIMBEKOV

April 2009, 107 pages

BASIC SOURCES AND FIELDS OF KYRGYZ ETHNO-DIDACTICS

Kyrgyz nation is one of Turkic origin, which gives great value to mind and education. Starting from the great epos «Manas», epic poems, poetry of akyns, various lyrical songs, fairy tales, legends, myths, proverbs, catchwords and other cultural wealth inherited from the ancestors, contain empirically cognitive information, which form the basis for enrichment of present education system content, and precepts that induce interest and attention of present generation to education and understanding of the importance of mind and education in human life.

The dissertation consists of introduction, three chapters, conclusion and literature list. In introduction the problem urgency is proved, the purpose and work problems are set; level of theme scrutiny is analyzed. Theoretical and methodological basis of the research are works of domestic and foreign scholars on history of Kyrgyz people and culture (S.M. Abramzon, C.C. Valihanov, Z. Mamytbekov, I. Moldobaev, V.V. Radlov, B. Junusaliev, K. Baibosunov, M. Aitbaev, T. Chorotegin); key ideas of classics of pedagogics on nationality principle in education and national education (J. Komenski, I.G. Pestalozzi, A. Diesterweg, N.K. Krupskaya, V.A. Suhomlinski, L.N. Tolstoy, K.D. Ushinski et al.); concepts of understanding of today's educational process in the light of ethnopedagogics (G.N. Volkov, A.E. Izmailov, J.I. Hanbikov, E.L. Christova et al.); results of ethno-didactic researches (A. Alimbekov, M. Stelmahovich, I. Jalalov); concepts on preparation of an individual for membership in society (socialization) (A.V. Belyaev, L.P. Bueva, A.S. Gayazov, R.G. Gurov, I.S. Kon, A.V. Mudrik, A.V. Petrovski, G.N. Filonov) and other sources.

In chapter I of the dissertation ethno-didactics have been proved as a component of ethnopedagogics. Such concepts, as "ethnopedagogics" and «national pedagogics» have been defined. Besides, information on genesis of occurrence of such concept as "ethno-didactics" and on the researches done in this area has been given.

Chapter II is devoted to study and research of traditional knowledge sources of Kyrgyz people. Ethno-didactic knowledge of Kyrgyz people in products of folklore, national games, general Turkic writings of ancient and middle centuries, masterpieces of Ch. Aytmatov, rich with pedagogical knowledge, have been studied.

Chapter III is named «Key branches of empirical knowledge of Kyrgyz people». Here presented general information on empirical knowledge (astronomical, astrological, medical, geographical, mathematical, historical, ecological, etc.), collected by Kyrgyz people through centuries.

In the conclusion peculiarities of ethno-didactic development of Kyrgyz people have been revealed. Proved the importance of studying and application of these peculiarities for development of the contents and methodologies of education system, and also importance of the contents of their valuable ideas and experience of education, which enrich world pedagogical ideas.

Key words: ethnopedagogics, national pedagogics, ethno-didactics, empirical knowledge.

АННОТАЦИЯ

Кыял Сааданбек кызы

Магистратура, Направление «Педагогика»

Научный руководитель:

к.п.н., доц. Акматалы Алимбеков

Апрель 2009, 107 страниц

ОСНОВНЫЕ ИСТОЧНИКИ И ОБЛАСТИ КЫРГЫЗСКОЙ ЭТНОДИДАКТИКИ

Кыргызы являются одним из тюркских народов, придающих большое значение уму и образованию. Начиная с великого эпоса «Манас» эпические поэмы, поэзия акынов, разные лирические песни, сказки, легенды, мифы, пословицы, крылатые слова и другие духовные ценности, унаследованные от предков, содержат эмпирически-познавательную информацию, являющуюся основой для обогащения содержания нынешней системы образования, и заветы, побуждающие интерес и внимание нынешнего поколения к образованию и пониманию значимости ума и образования в жизни.

Диссертация состоит из введения, трех глав, заключения и списка литературы. Во введении обосновывается актуальность проблемы, ставятся цель и задачи работы; анализируется степень изученности темы. Теоретической и методологической основой исследования являются труды отечественных и зарубежных ученых об истории кыргызского народа и культуры (С.М. Абрамзон, Ч.Ч. Валиханов, З. Мамытбеков, И. Молдобаев, В.В. Радлов, Б. Юнусалиев, К. Байбосунов, М. Айтбаев, Т. Чоротегин); основные идеи классиков педагогики о принципе народности в воспитании и народном воспитании (Я. Коменский, И.Г. Песталоцци, А. Дистервег, Н.К. Крупская, В.А. Сухомлинский, Л.Н. Толстой, К.Д. Ушинский и др.); концепции понимания сегодняшнего образовательного процесса в свете этнопедагогики (Г.Н. Волков, А.Э. Измайлов, Я.И. Ханбиков, Е.Л. Христова и др.); результаты этнодидактических исследований (А. Алимбеков, М. Стельмахович, И. Ялалов); концепции по подготовке человека к членству общества (социализация) (А.В. Беляев, Л.П. Буева, А.С. Гаязов, Р.Г. Гурова, И.С. Кон, А.В. Мудрик, А.В. Петровский, Г.Н. Филонов) и др. источники.

В I главе диссертации этнодидактика была обоснована как составная часть этнопедагогики. Были определены такие понятия, как «этнопедагогика» и «народная

педагогика». Так же были даны информации о генезисе возникновения понятия «этнодидактика» и об исследованиях, проводимых в этой области.

II глава посвящалась изучению и исследованию источников традиционных знаний кыргызского народа. Были изучены этнодидактические знания кыргызов в произведениях фольклора, народных играх, тюркских письменностях древнего и среднего веков, произведениях Ч. Айтматова, богатых педагогическими знаниями.

III глава была названа «Основные области эмпирических знаний кыргызского народа». В ней была дана общая информация об эмпирических знаниях (астрономические, астрологические, медицинские, географические, математические, исторические, экологические и др.), накопленных кыргызским народом долгими веками.

В заключении были выявлены особенности развития этнодидактики кыргызского народа. Обоснована значимость изучения и применения этих особенностей в развитии содержания и методов системы образования, а также значимость содержания их ценных идей и опыта воспитания, обогащающих мировые педагогические идеи.

Ключевые слова: этнопедагогика, народная педагогика, этнодидактика, эмпирические знания.